

חייל העורק ממלחמת יום הכיפורים והתקפת פידאיון על אוניברסיטת

חיפה - בספר החדש של א. ב. יהושע שיראה אור בקרוב

תמונה קבוצתית של חברה מתפוררת

א. חברים מספרים על גבריהם ארזיטי

בחודשים האחרונים פורסמו שלושה קטעי פרומה נ"ר חבים מתוך רומן של אברהם ב. יהושע: בכתביהעט עכשיו קטע תחת הכותרת "המאהב"; בט/קריאה קטע נוסף, תחת הכותרת "נעים"; ובחוברת קשת, שראתה אור בימים אלה, "קטע ראשון". מתוך שלושת הקטעים, מתחילה להתבהר תמונת הרומן העומד להספיר את חיי הסיפור והתרבות במדינה.

המשמעויות החברתיות בסיפוריו של א.ב. יהושע, אלה שפורסמו עד כה, מבטאות את רגישותו הגוברת למהלכים החברתיים הפוליטיים של הישראל, תוך הצגת התהיות והשאלות העיקריות של חיינו. החל מהנובלה מול היערות, העוסקת ברגישות הרתיעה הצלבנית של בן-הארץ לאדמותיה, דרך מחזהו לילה במאי, שבו מוצגת מלחמת ששת הימים כפיתרון לבעיות פרטיות של גיבוריו, המייצגים טיפוסים מאפיינים. ועד בתחילת קץ 70, שבו מסופר על עקדת בני דור ילידיהארץ, מבעד לעיניו של מורה זקן ואב.

...ואנחנו במלחמה האחרונה איבדנו מאהב. היה לנו מאהב, ומאז המלחמה הוא איננו. פשוט נעלם. הוא ומכונת ה"מוריס" הישנה של סבתו. וכבר עברו יותר משישה חודשים ואין סימן ממנו..."

אלה דבריו אדם, חברו של גבריהם ארזיטי, שנעלם, וסביב היעלמו מתנהלת עלילת הרומן.

גבריהם ארזיטי הוא ישראלי המתגורר בניכר, שהגיע ארצה לרגל מחלת סבתו, והסתבך במלחמת יום הכיפורים. מגדיר אותו חברו, אדם:

...ישראלי מופקפק, בעצם יורד, שבא לביקור קצר בעיסקי ירושה והתעקב, אולי גם ביוללנו... ..תבוסתן כזה? לא בדיוק. אבל זרות עולה ממנו. מעוניין כל הזמן רק בשאלות מעשיות, מוזרות. מה טווח הטילים שלהם, ואם יוכלו להפציץ את הנמל מהים. והאם יהיה קיצוב במזונות, ומתי אפשר יהיה לעזוב את ישראל..."

העלילה היא רשת טווייה של מונולוגים, המרכיבים ערב חברתי, תוך מתיחת ביקורת מצליפה על תופעות שונות של מחלת-רוח לאומית. במונולוג של דאפי, בתו של אדם, מוצגת המלחמה בעיני תלמידי בית-ספר תיכון בחיפה:

...ואנחנו שישית'ג' בבית-הספר התיכון של מרכז הכרמל, איבדנו במלחמה את המורה למתמטיקה שלנו. מי יכול היה לתאר שדוקא הוא יהיה? לוהט גדול לא נראה לנו. להיפך, איש קטן רזה ושקט, מתחיל להקריח, שבימי החורף היה תמיד צעף ענק נשרך אחריו. ידיים עדינות ואצבעות מוכתמות תמיד בגיר. ודוקא הוא נהרג לנו. אנחנו דאגנו דווקא למורה-התעמלות, שבזמן המלחמה היה קופץ פעם-בפעם ל-בית-הספר במידים ובדרגות-הסגן שלו, ממש כוכב-קולנוע, חגור אקדח אמיתי ששיגע את כל הבנים אצלנו. כמה יפה, אמרנו, שבזמן המלחמה הוא מוצא זמן לבוא ל-בית-הספר, להרגיע אותנו ואת המורות שמשוענות עליו, עומד בחצר מוקף עם רב ומספר סיפורים. ממש התגאנו בו, ואת המורה למתמטיקה שכחנו בכלל. כבר ביום הראשון למלחמה נעלם לנו, ורק יומיים לפני הפסקת-האש נכנס שורצי פתאום לכיתה, מעמיד את כולם על הרגלים, ואומר בפנים חמורים: "תלמידים, בשורה קשה לי אליכם. חברנו האהוב, מורכם חיים נדבה, נהרג ברמת-הגולן ביום השני למלחמה, י"ב בתשרי. נעמוד לזכרו..."

דאפי מתארת בציניות מרירה את פולחן-הזיכרון, ואת טקס-הזיכרון שנערך למורה חיים נדבה:

...ואני יושבת על הבימה, כי קראתי, בחיי בהרבה רגש ובעל-פה, את שני השירים המוכנים למיקרים כאלה — ראי אדמה כי היינו שבזוגיים, והנה מוטלות גופותינו בשורה ארוכה, ובין שני השירים שורצי הרביץ נאום מלוקע ובמלך, דיבר עליו כאילו היה איזה אישיות מיוחדת-במיוחד שהוא העריץ בסתר... שורצי הזה מהיר מאד. בארץ עוד לא גמרו לספור את ההרוגים, והוא כבר חייל אזכרה..."

אדם, אביה של דאפי וחברו של גבריהם ארזיטי, מתמסר לחיפושיו אחר גבריהם, והוא מתאר את ביקורו במשרד המדור-לנעדרים בצבא:

...היה היה כבר אחרי המהומה הגדולה, החזרת

השבויים, השערוריות המפורסמות. כבר נלמדו לקחים וחוקם מנגנון שלם. שלושה צריפים גדולים בחורשה ב-קרייה. הפקידים היו ברובם קצינים וקצינות. חדר ל-עזרה-ראשונה עם רופא ואחות. על השולחנות טלפונים רבים..."

אדם פונה ושואל על ידידו הנעדר:

...הן לא אמרו מה פיתאום אתה מחפש ידידים פה? באיזו זכות? הסגן-מישנה שלפה תיק חדש ו-העבירה לרב-סרן. כבר היו שם כמה טפסים מוכנים. יעילות ואדיבות וסבלנות רבה..."

ב. אנאטומיה של "מחב'ל"

נעים הוא נער ערבי בן 14, מאחד הכפרים בגליל-המערבי, העובד במוסך של אדם, וקיסטייה-מונולוג שלו שזורים ברומן, ומציגים פרופיל תחושות של אוכלוסיה

א. ב. יהושע

שלימה. מלחמת יום הכיפורים מצטיירת בעיני נעים כך:

...שוב הם נהרגים, וכשהם נהרגים, אנחנו צריכים להתכוון ולהנמיך את הקול, להיזהר לא להתפרץ בצחוק סתם כך אפילו על בדיחה שאין לה קשר אליהם. היום עיסאם, באוטובוס בבוקר בזמן החדשות, דיבר בקול רם וצחק, והיהודים מהמושבים הקידמיים סובבו את הראש, מתבוננים בנו יבש ככה... ..אנחנו מחוץ לשינאה. אנחנו כמו צללים כאלה בשבילם. תקח, תביא, תתפוס, תנקה, תרים, תטאטא, תפרק, תרים. כך הם חושבים עלינו. אבל כשמתחילים להרוג אותם הם נעשים עיפים, איטיים כאלה, לא מרוכזים, ויכולים פיתאום לתפוס עצבנות על כלום לפני החדשות או אחריהם..."

למרות תשוקת-הלימודים של נעים, מחלים אביו שעליו שבניגוד לשניים מאחור, להתחיל לעבוד בתום לימודי בית-הספר. דומה שיחסו, וזיכרונותיו מבית-הספר, מציגים פן שלם ממערכת אבסורדית:

...בשעורים לעיברית אפילו הייתי ממש חושב ב-עיברית. גם ידעתי בעל-פה אולי עשרה שירים של ביאליק כך סתם, בלי שביקשו ממני אפילו, משחו בקצב של המילים נתפס בי בקלות, בתוך הפה. באה פעם לביתי הספר שלנו קבוצה של מורים, לפקח ולראות מה אנחנו עושים, והמורה שלי קרא לי ונעמדתי לפניו, והרבעתי במקום בעל-פה שני בתים מ"בעיר ההריגה", והם כימעט קיבלו שבץ על המקום מרוב התפעלות..."

תוך עבודתו במוסך של אדם, הוא נשלח בשליחות אל בית מעבדו, ומגלה את קיומה דאפי, בתו. הוא מעתיק, בדרכו חזרה, את מפתח הדירה, ומתחיל לפתח הזיות על אודותיה. כעבור זמן הוא נפצע במהלך העבודה ונשלח לעזרה-ראשונה. בדרכו חזרה עובר נעים בהתגנב בדירתו של אדם, וגונב מחדרה של דאפי ספר-שירים של נתן אלתרמן, תוך שהוא מתפעל מ:

...עוד חוזר הניגון שנחת לשווא / והדרך עודנה נפקחת לאורך..."

מתחיל להסתבך במסכת של שקרים. נעים מתאר את תלאות אחריו, שחשק ללמוד באוני-ברסיטה:

...גרשם לרפואה בתל-אביב ונכשל, נרשם לרפואה בחיפה ולא התקבל, ניסה בירושלים ונדחה. הלך ל-טניון ולא עבר את הבחינות. כתב לבריאלון וקיבל תשובה שלילית. היה מוכן כבר ללכת עד באר-שבע, אבל איחר את ההרשמה... ..אבא הלך אפילו לשירות-הביטחון ואמר במשך עשרים וחמש שנה אני מלשין על מי שצריך להלשין, וכשהבן שלי רוצה ללמוד רפואה סוגרים לפניו את כל הדלתות. והם באמת ניסו לעזור. היו מודיעים שסידרו לו מקום בשפה וסיפור ערבית ועדאן מתעקש, לא רוצה להיות מורה, כולם מורים. סידרו לו מקום בתנ"ך, אמר אני משוע? סידרו לו סיפור עברית, אמר אתם רוצים להמית אותי בשיעמום? עקשן נורא וגאה. רק רפואה או אלקטרוניקה, או משהו כזה..."

עדאן מתחיל להתייחס מהחברה הישראלית, הנראית לו כלא-שיוויונית, ונעים מספר:

...כולם יושבים ואוכלים ושומעים איך הוא מקלל את כל הישוב. אמרתי פיתאום כך, בשקט, כי נמאס לי לשמוע אותו, אולי פשוט זה אתה שלא מוכשר מספיק, ולא בדיוק התנועה הציונית אשמה, ולא גמרותי את המישפט וחטפתי סטירת-לחי מאבא... ..לא ידעתי שהוא חושב להסתלק מאיתנו שכבר היה בודק בלילות את הדרכים, את השבילים, את החורים שבגדרות ליד הגבול. לאחר כמה זמן נעלם. מישחו סיפר שראו אותו מסתובב בביירות. אפילו שהצטערנו מאד, ואבא היה דואג לו. חשבנו שאולי טוב שהוא ינוח קצת מהיהודים שכל-כך מעצבים אותו. לא תארנו לעצמנו שפיתאום הוא ירצה לחזור..."

חזרתו של עדאן היא טראגית. ביחד עם כמה פידאון, מתנפלים על האוניברסיטה, מתבצרים במשרד-הרישום: ...בשתיים-עשרה ועשרה ירקו גופה של פקדן אחד דרך החלון... ומסביב הדיבורים הרגילים על עונש-מוות, על נקמה. אחינו. דמנו ובשרנו. מה הוא עושה? מאיפה אומץ-הלב הזה? הכבוד האדור! ולמה היהודים ה' מזוהמים לא שומרים יותר טוב על עצמם? ישיבת הממשלה. הצבא. המיטרה. שר-הביטחון. הסיפור ה' רגיל..."

ומאחר יותר מתרחש הצפוי:

...הקריין מתחיל לצעוק. כאילו תחרות כדור-רגל. פורצים לשם. קולות יריות ברזי, כמו תיקותקים של מקדחה מקולקלת. לא מבניים כלום. הורגים אותו. עכשיו ברגע זה הורגים את אחי..."

נעים שב לכפרו. האב מסתגר בתוך הבית. אבל כבד. למחרת שב נעים לעבודתו. ואדם שואל אם הוא רשאי לבלות את הלילה הקרוב מחוץ לכפרו. הוא זקוק לו לעבודת-בית כלשהי. נעים מסכים, ואדם נותן לו כסף לקנות לעצמו פיג'מה ומיכרשת-שיניים. כאשר מגיע נעים לביתו של אדם, רטוב כולו, מפנקים אותו בבית אדם ב-אמבט, ארוחה ושיחה מול מקלט-הטלוויזיה:

...וכך נמשכה השיחה ונמשכה, ואני רואה באמת לא יודעים כלום עלינו, לא יודעים שאנחנו לומדים הרבה דברים עליהם. לא מתארים לעצמם שבאמת מלמדים אותנו ביאליק וטשניחובסקי ועוד חסידים אחרים, ועל בית-המידרש אנחנו יודעים, והגורל היהודי ועל העיירה שנשרפה אפילו..."

ונעים מצטט להם בעליפה מתוך מתי מדבר, ודאפי מביאה לו את בעליה-הבית החמות עם הפרווה. בלילה, אחר חצות, מעיר אדם את נעים, ושניהם יוצאים לעבודת-הלילה. נעים מופתע כאשר אדם שולח אותו לטפס על צינור בבית ישן, ולחדור לתוכו מבעד לצוהר, ולפתוח את דלת הבית מבפנים. אלא שהדלת נעולה, ועל נעים לחמוק שוב בעד הצוהר, ואז יוצאת לה